

DE AANPAK VAN HET LEREN SPORTEN EN/OF BEWEGEN IN LO! (2)

In deze rubriek brengen we zaken onder de aandacht die dat in uw ogen verdienen. Met de inhoud hoeft de redactie het niet eens te zijn. In dit tweede artikel een vervolg over een tweede-ling in aanpak. Een bewegingsgerichte versus een sportgerichte aanpak. Door: Auteurscollectief¹

In het eerste deel van dit artikel hebben we aangegeven dat het in ons vak aan een gezamenlijke, inhoudelijke kwaliteitsstandaard ontbreekt. Die kwaliteitsstandaard zou gebaseerd moeten zijn op opvattingen over het vak. We hebben laten zien dat het door SLO en door de KVLO tot standaard voor het vak uitgeroepen *Basisdocument VO*, gebaseerd is op een praktijktheorie, die gekenmerkt wordt door een 'bewegingsgerichte aanpak'. We hebben dit vergeleken met de praktijktheorie die meer uitgaat van een 'sportgerichte aanpak' en hebben daarbij vanuit die sportgerichte visie de punten besproken, die naar onze mening een kwalitatieve aanvulling zijn op die meer bewegingsgerichte aanpak.

In deel twee van dit artikel gaan we in op de kenmerken 'volgend en ontwikkelend onderwijs'. Daarbij zal duidelijk worden dat volgend onderwijs meer aansluit bij een bewegingsgerichte benadering en ontwikkelend onderwijs bij de meer sportgerichte benadering. Tot slot pleiten we voor het ontwikkelen van een kwaliteitsstandaard op basis van beide praktijktheorieën.

Paraplubegrippen Volgend onderwijs - Ontwikkelend onderwijs

In het onderwijs worden opvattingen als bijvoorbeeld het 'zelfstandig leren' uitgewerkt in een onderwijsmethode. Meerdere opvattingen én onderwijsmethoden kunnen vervolgens worden ondergebracht in een paraplubegrip. In onze typering van praktijktheorieën A en B gebruiken we de paraplubegrippen volgend en ontwikkelend onderwijs. De geestelijke vader van het onderscheid 'volgend-ontwikkelend' is de leerpsycholoog Van Parreren met zijn meer op ontwikkelend onderwijs gerichte handelingstheorie⁸. Henk Pijning paste dat destijds voor een klein deel op ons vakgebied toe. De ideeën van Jan Tamboer om bewegingshandelingen als kern voor ons vak te zien, sluiten hierop aan en de huidige sociaalconstructivistische leertheorieën zijn er een vervolg op. Het onderscheid is nog steeds zinvol en actueel. Zeker in ons vak. Voorbeelden van volgend onderwijs zijn de 'Iederwijs-scholen' en van ontwikkelend onderwijs de invullingen van het zogenaamde 'nieu-

we leren'. We zullen hier de zwart-wit typering van *volgend en ontwikkelend onderwijs* koppelen aan de praktijk van de LO.

Volgend onderwijs in de LO

Volgend onderwijs betekent in ons vak dat leerlingen een bewegingsactiviteit vooral *direct* moeten kunnen beleven. De leerling wordt tot een actieve deelname aangemoedigd. De feedback van de leraar is vooral persoonsgericht. Er wordt gewacht of en in welke mate een leerling wil leren. Als dat gebeurt, is de begeleiding zoveel mogelijk op persoonlijke maat. De nadruk ligt op het vooral indirect coachen en beïnvloeden van het bewegen en minder op het systematisch leren door het doorlopen van methodisch geordende bewegingsvormen. Leren is in principe een kortetermijnactiviteit van hooguit enkele lessen op een bepaald bewegingsgebied. Zelfontdekkend leren krijgt prioriteit. Ontplooien én de zorg voor een goede omgang met en tussen leerlingen krijgt van de leraar de meeste aandacht. Aan een activiteit moeten alle leerlingen voldoende kunnen deelnemen. Differentiatie is vooral gericht op de verschillen in interesse van leerlingen. Ze mogen veel zelf kiezen en er wordt rekening gehouden met de verschillen in de manieren van leren. Of een leerling vordering maakt, gebeurt op grove en algemene criteria en is vooral voor de leraar zelf bedoeld. Het aanbod aan activiteiten is breed. Het kennismaken met... en het goed met de leraar en elkaar omgaan, zorgen voor een prettige lessfeer. In dat kader ontstaan mogelijk ook sociale en cognitieve leerervaringen op basis van thema's, waarmee een relatief beperkt aantal regel-, ontwerp-, bewegings- en roluitvoeringsproblemen kunnen worden opgelost. Het herkennen van een hoofduitdaging binnen verwante activiteiten staat centraal. Het zelfstandig werken van leerlingen wordt aangemoedigd omdat het op zich als waardevol wordt gezien, maar ook omdat de vakleraar zich dan meer op de individuele leerling kan richten.

Bij deze vakopvatting past uitstekend de volgende algemene vakdoelstelling:... 'leerlingen bekwaam te maken voor zelfstandige, verantwoorde, perspectiefrijke en blijvende *deelna-*

me aan de bewegingscultuur'. Aan de bekwaamheid tot deelname worden drie aspecten onderscheiden: de leerlingen moeten leren bewegen, ze moeten leren samen te bewegen en ze moeten leren over bewegen (Stegeman, 2000)'.

Om goed volgend onderwijs te kunnen geven is veel vakmanschap en meesterschap nodig op basis van een sterk ontwikkeld empathisch vermogen en het goed kunnen inschatten van wanneer een individuele leerling aan welke bewegingsuitdaging toe is. Als dat tekortschiet is het gevaar erg groot dat bewegen meer 'vrijblijvend bezig zijn' van leerlingen wordt.

Ontwikkelen onderwijs in de LO

Betekent dat leerlingen steeds beter leren deelnemen aan een bewegingsactiviteit, er iets van leren en - zo mogelijk ook - leren hoe te leren. De beleving is vooral een gevolg van het bemerken dat je steeds competent wordt. Het gaat daarbij om een in samenhang motorisch, sociaal en cognitief leren, op basis van thema's waarmee relatief veel regel-, ontwerp, bewegings- en leidinggeefproblemen kunnen worden opgelost. De feedback van de leraar is niet alleen persoons- maar ook taakgericht. De leerling wordt steeds tot leren aangemoedigd door gevarieerde en uitdagende leeromgevingen. Een aspect hiervan is het geven van een periodetaak aan een groep. Bijvoorbeeld om aan het einde van een periode samen een bokstoernooi te organiseren, uit te voeren en zichzelf en anderen te beoordelen. Leermethoden sturen het leren, maar geven de leerling ook ruimte om te kiezen. Leren wordt gestimuleerd door het direct en indirect afwisselend coachen van de leraar en de volgorde van activiteiten op korte én lange termijn. Het onderwijs is vooral probleemgericht en -sturend. Naast de zorg voor een goede omgang met en tussen leerlingen, krijgt het zelf leren toepassen van kennis en vaardigheden veel aandacht. Leerlingen leren hoe ze zichzelf en ande-

Het krijgen van inzicht in vele sport- en bewegingsproblemen én de mogelijke oplossingen bevordert het leren bewegen in meer algemene zin. Maar het bevordert ook het oplossen van organisatie- en ontwerp-/ontwikkelproblemen. Het zelfstandig werken is vooral gericht op samenwerkend leren binnen een team en op basis van een plan.

Bij deze vakopvatting past uitstekend de volgende algemene vakdoelstelling: ... leerlingen leren om steeds beter, (alleen en samen) zelfstandig, slim en sportgericht, bewegings-, regel-, ontwerp- en leidinggeefproblemen op te lossen en daarmee bijdragen aan een positieve sport- en bewegingsattitude (Timmers, 2003).

Om goed ontwikkelend onderwijs te kunnen geven is eveneens veel vakmanschap en meesterschap nodig. Het repertoire aan onderwijsvaardigheden is, gezien de gewenste breedte, diepgang en gevarieerdheid van het leren, omvangrijk. Het vereist planning op hoofdlijnen en op korte en lange termijn. Van de leerling wordt de nodige inspanning en medewerking gevraagd.

Gezien de complexiteit van het lesgeefgedrag en de noodzaak tot planning is de rol van de vakgroep cruciaal.

Als dit alles onvoldoende is, is het gevaar erg groot dat de leerling 'met van alles en nog wat bezig is en door de bomen het bos niet meer ziet'.

Perspectief voor vakontwikkeling?

De aanleiding voor dit artikel was, dat wij van mening zijn dat de opvattingen over hoe ons vak gegeven zou moeten worden in publicaties wel heel veel vanuit eenzelfde perspectief, namelijk praktijktheorie A, worden belicht en verwoord. Dat kan zeker tot een goede onderwijspraktijk leiden, maar het hoeft niet. Er is ook een andere aanpak mogelijk, waar colle-

Sportgericht en <i>specifiek</i> probleemgericht	Onze gemeenschappelijke vaknorm?	Bewegingsgericht en <i>algemeen</i> probleemgericht
Ontwikkelen onderwijs dat naar diepgang in het leren streeft	Onze gemeenschappelijke vaknorm?	Volgend onderwijs dat naar alleen het leren van een 'kern' streeft

Figuur 1

ren beter kunnen leren sporten en bewegen door in de rol van helper/coach of scheidsrechter/organisator leermiddelen als werkpatronen, schema's/modellen en vuistregels toe te passen.

Alle leerlingen moeten op hun eigen niveau aan een activiteit kunnen deelnemen. Taken worden daarom voor leerlingen op verschillende niveaus aangeboden. Naast deze taakdifferentiatie wordt er ook gedifferentieerd naar interesse en manieren van leren. De beoordeling van vordering gebeurt op meerdere gespecificeerde criteria en staat ook in dienst van de bevordering van het eigen leerproces.

ga's zich zeker ook meer of minder mee verwant voelen: praktijktheorie B. Het gaat dan om wat meer onderwijssturing van het leren van de leerling in ons vak. Wat meer methodische druk. Wat langere en minder oppervlakkige leerprocessen. Wat minder accent op het directe beleven maar wel op de positieve beleving echt iets geleerd te hebben na daar een echte inspanning voor geleverd te hebben. 'Succes en plezier gaan hand in hand. Wat meer 'sportgericht'.

Deze opvatting hebben we geprobeerd in deze twee artikelen te contrasteren met de op dit moment in ons vakblad dominante praktijktheorie A.

Beide aanpakken van onderwijs kunnen leerlingen motiveren. Sportgericht én ontwikkelend onderwijs gaan vaak samen. Bewegingsgericht én volgend onderwijs ook. Beide theorieën zijn naar onze mening nodig om in de LO een kwaliteitsnorm te kunnen ontwikkelen die in voldoende mate aangeeft wat nu eigenlijk 'goed' is. Wat verstaan we onder 'goed' leren, onderwijzen en professioneel handelen van vakleraar en vakgroep?

Beide theorieën zouden aldus een rol kunnen spelen bij het formuleren van die gemeenschappelijke vaknorm in een 'middenpositie'. Zie figuur 1.

Misschien is het een uitdaging voor de SLO om bij een volgend basisdocument die 'middenpositie' te gaan beschrijven.

Een gezamenlijke vaknorm, dat zou mooi zijn. Ook om te oordelen of we het zelf goed of minder goed doen. We hopen dat KVLO, SLO én u het als een uitdaging zien!

We denken hiermee een bijdrage geleverd te hebben om de basis van een toekomstig basisdocument te verbreden en te verstevigen en moedigen allen die zich in dat gedachtegoed kunnen vinden aan om daaraan mee te bouwen.

Noot

¹ Het auteurscollectief bestaat uit Jaap Bakker (Halo), drs. Hans van Ekdom (Halo), Wim van der Mark, (Galo), Dinant Roode, MA(Galo), dr. Edwin Timmers (Galo); dr. Huub Toussaint (Lector Aalo), Mirka Janssen (Aalo), drs. Janey van Asperen (Aalo).

R TER DISCUSSIE

BEWEGINGSGERICHT OF SPORTGERICHT (2)

Reactie op het artikel 'De aanpak van het sporten en/of bewegen in LO (2)'

In het artikel over sporten en/of bewegen door Jaap Bakker aangeboden namens een schrijverscollectief wordt uitgelegd dat in de wereld van LO er twee visies zijn: de bewegingsgerichte benadering en de sportgerichte benadering. Het Basisdocument VO zou vooral vanuit de bewegingsgerichte benadering zijn geschreven. Dit artikel geeft een reactie op het tweede deel.

Door: Maarten Massink

KOPPELING EN ONDERSCHIED

In het tweede artikel wordt het onderscheid tussen bewegingsgericht en sportgericht toegelicht. In de aanhef wordt aangekondigd dat sportgericht aansluit bij ontwikkelend onderwijs en bewegingsgericht bij volgend onderwijs. Er wordt aangegeven wat onder volgend en ontwikkelend onderwijs wordt verstaan maar waarom sportgericht ontwikkelend is en bewegingsgericht volgend wordt niet duidelijk gemaakt.

Er wordt alleen gesteld dat het zo is. Daarmee worden sportgericht en ontwikkelend gekoppeld aan elkaar en onderscheiden van bewegingsgericht en volgend.

Er wordt zo een onderscheid gemaakt dat eigenlijk een non-onderscheid is. Sportgericht zegt vooral iets over de gekozen inhouden en volgend of ontwikkelend over de gekozen didactiek. Ik kan ook sportgerichte vormen kiezen en volgend

onderwijs geven, net zo goed als ik bewegingsgerichte inhouden kan koppelen aan ontwikkelend onderwijs.

Onderwijsinhouden zijn niet exclusief voorbehouden aan een didactische werkwijze.

Tevens wordt in het artikel de suggestie gewekt dat vooral met sportgericht/ontwikkelend onderwijs meer diepgang wordt bereikt, terwijl met bewegingsgericht/volgend er meer sprake is van kennismaken met een scala aan activiteiten.

TOELICHTING

Met een voorbeeld wil ik dit toelichten.

Citaat 1 over bewegingsgericht en volgend onderwijs: *Differentiatie is vooral gericht op de verschillen in interesse van leerlingen. Ze mogen veel zelf kiezen en er wordt rekening gehouden met de verschillen in de manieren van leren. Of een*